OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Lainvalmisteluosasto

LsN Maarit Leppänen

14.10.2015

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä (HE 45/2015 vp)

Esitys koskee yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen hyväksymistä. Oikeusministeriö yhtyy hallituksen esityksessä ehdotettuun.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen yhdistetyssä patenttituomioistuimessa

Perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavia määräyksiä on myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. Jotta Suomi voisi hyväksyä yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen, on tuomioistuimessa sovellettavan menettelyn täytettävä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettavat vaatimukset.

Yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehty sopimus ja tuomioistuimen perussääntö sisältää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavia määräyksiä.

Sopimuksen 42 artikla sisältää yleisen määräyksen oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä. Tuomioistuimen velvollisuudesta johtaa prosessia ja näin varmistaa käsittelyn asianmukaisuuden ja joutuisuuden määrätään sopimuksen 43 artiklassa. Oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi turvaa myös 71 artiklan määräys oikeudesta oikeudenapuun. Sopimus sisältää myös määräykset menettelyn vastavuoroisuudesta, oikeudesta tulla kuulluksi sekä oikeudesta hakea muutosta yhdistetyn patenttituomioistuimen ensimmäisen oikeusasteen ratkaisuun. Tuomioistuimen velvollisuudesta perustella ratkaisunsa määrätään sopimuksen 77 artiklassa. Määräysten sisältö on pääpiirteittäin Suomen vastaavan lainsäädännön mukainen.

Sopimuksen 45 artiklassa määrätään käsittelyn julkisuudesta. Artiklan mukaan oikeudenkäynnit ovat avoimia yleisölle, jollei tuomioistuin päätä pitää niitä tarvittavilta osin

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

luottamuksellisina jonkin osapuolen tai muiden henkilöiden, joita asia koskee, edun vuoksi taikka yleisen oikeudenkäyttöä koskevan edun tai yleisen järjestyksen vuoksi. Määräys jättää oikeudenkäynnin julkisuuden osalta enemmän harkintaa tuomioistuimelle kuin esimerkiksi Suomen perustuslaki ja perustuslain nojalla säädetty laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, jota sovelletaan myös oikeudenkäyntiin markkinaoikeudessa. Vaikka määräys antaa Suomen kansallista lainsäädäntöä enemmän harkintaa asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle, on yhdistetyn patenttituomioistuimen kuitenkin sovellettava määräystä ihmisoikeussopimusta ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaa noudattaen. Näin ollen voidaan katsoa, että sopimus asianmukaisesti turvaa myös oikeuden julkiseen oikeudenkäyntiin.

Tuomareiden erottamattomuudesta määrätään perussäännön 10 artiklassa. Tuomarin erottamattomuus turvaa osaltaan tuomioistuimen riippumattomuuden ja se on siksi keskeinen määräys. Määräyksen mukaan tuomari voidaan vapauttaa tehtävästään yhdistetyn patenttituomioistuimen puheenjohtajiston enemmistöpäätöksellä. Suomessa tuomarin erottaminen edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Vaikka puheenjohtajisto on ensisijaisesti hallinnollinen elin, on se kokoonpanonsa vuoksi (muutoksenhaku- ja ensimmäisen asteen tuomioistuinten presidentit, kaksi muutoksenhakutuomioistuimen tuomaria, kolme ensimmäisen oikeusasteen tuomaria) rinnastettavissa tuomioistuimen vahvennettuun kokoonpanoon ja sen päätös tuomioistuimen ratkaisuun. Näin ollen oikeusministeriö katsoo, että perussääntö asianmukaisella tavalla turvaa tuomarin erottamattomuuden ja siten myös hänen riippumattomuutensa ratkaisutoiminnassaan.

Yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehty sopimus ja siihen liitetty tuomioistuimen perussääntö täyttävät edellä todetuin perustein perustuslain 21 §:n vaatimukset oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista.

Yhdistetyn patenttituomioistuimen toimivalta

Sopimuksessa määrätään yhdistetyn patenttituomioistuimen toimivallasta. Yhdistetyllä patenttituomioistuimella olisi yksinomainen toimivalta käsitellä riita-asioita, jotka koskevat vaikutukseltaan yhtenäisiä eurooppapatentteja sekä siirtymäkauden jälkeen myös kaikkia perinteisiä eurooppapatentteja.

Suomessa markkinaoikeus käsittelee perinteisiä eurooppapatentteja koskevia riita-asioita. Jos kysymys on patenttirikkomukseen tai teollisoikeusrikokseen perustuvasta korvausvaatimuksesta, yleinen tuomioistuin voi tutkia vaatimuksen rikosasian käsittelyn yhteydessä.

Uudistuksen yhteydessä markkinaoikeuden ja yleisten tuomioistuinten, ensimmäisessä oikeusasteessa Helsingin käräjäoikeuden, toimivaltaa siirtyy yhdistetylle patenttituomioistuimelle.

Hallituksen esityksessä kansallisen lainsäädännön toimivaltasäännöksiä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan edellä kuvattua tilannetta. Säädösmuutokset eivät kaikilta osin ole välttämättömiä, koska Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten määräykset ovat ensisijaisia suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön. Sopimuksen voimaantulo

rajaisi näin ollen markkinaoikeuden ja yleisten tuomioistuinten toimivaltaa kansalliseen lainsäädännön sisällöstä riippumatta. Selkeyden vuoksi säännöksiä ehdotetaan tarkistettavaksi vastamaan sopimuksen voimaantulon jälkeistä tilannetta. Oikeusministeriö pitää ratkaisua perusteltuna.

Muutoksia rikosoikeutta koskevaan lainsäädäntöön

Esitys sisältää ehdotukset muutoksiksi patenttirikkomusta ja teollisoikeusrikosta koskeviin säännöksiin. Säännöksiä esitetään muutettavaksi siten, että myös tahallinen yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen suojaamaa oikeutta koskeva loukkaus olisi rikos. Muutos on välttämätön.

Vastaavasti rikoslain 15 luvun 12 §:sää on soveltamisaltaan laajennettu siten, että myös yhdistetyssä patenttituomioistuimessa tehty perätön lausuma olisi rikos.

Suora täytäntöönpano

Yhdistynyt patenttituomioistuin on kansainvälinen tuomioistuin, joka jakautuu ensimmäisen asteen tuomioistuimeen ja muutoksenhakutuomioistuimeen. Ensimmäisen asteen tuomioistuin muodostuu useaan valtioon sijoittuneista alue- ja paikallisjaostoista sekä keskusjaostosta. Keskusjaosto on sijoittautunut Pariisiin, mutta sillä on toimipisteet myös Lontoossa ja Münchenissä. Muutoksenhakutuomioistuin sijaitsee Luxemburgissa.

Koska tuomioistuin on hajasijoitettu, ja tarkoitus olisi, että myös Suomeen perustettaisiin paikallisjaosto, osa täytäntöön pantaviksi tulevista tuomioistuimen tuomioista olisi annettu toisessa sopimusvaltiossa ja osa Suomessa. Tuomioistuimen rakenne monine sijaintipaikkoineen on uudentyyppinen. Voimassa oleva lainsäädäntö ei edes tulkintateitse mukaudu siihen, että kansainvälinen tuomioistuin sijaitsee Suomessa. Tästä on seurannut tarve muuttaa esimerkiksi ulosottokaarta siten, että kansainvälisen tuomioistuimen antama tuomio muodostaa ulosottoperusteen siinä missä ulkomailla annettu tuomiokin.

Täytäntöönpanosta määrätään sopimuksessa. Yhdistetyn patenttituomioistuimen antaman tuomion vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuin itse. Tuomioistuin vahvistaa yhtä lailla täytäntöönpanokelpoisiksi yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyllä sopimuksella perustettavan sovittelu- ja välityskeskuksen välimiesten välitystuomioita ja sovittelijoiden avustuksella aikaansaatuja sovintoja. Sopimuksesta seuraa näin ollen, että yhdistetyn patenttituomioistuimen täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistama patenttituomioistuimen tuomio pannaan täytäntöön Suomessa samalla tavalla kuin kansallisen tuomioistuimen antama tuomio taikka kansallisen tuomioistuimen täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistama välitystuomio tai sovintosopimus.

Suora täytäntöönpanokelpoisuus kuvastaa periaatetta, jonka mukaan tuomioistuin kansainvälisyydestään huolimatta rinnastuu kansalliseen tuomioistuimeen. Tuomioiden täytäntöönpano ei siten ole perinteisessä mielessä rajat ylittävää. Oikeusministeriöllä ei ole tältä osin huomautettavaa sopimukseen sisältöön.

Tuomioistuimen rahoitus

Tarkoitus on, että yhdistetty patenttituomioistuin olisi seitsemän vuoden siirtymäkauden jälkeen omarahoitteinen. Asian käsittelystä tuomioistuimessa perittävillä maksuilla rahoitettaisiin tuomioistuimen toiminnasta aiheutuvat kulut. Siirtymäkauden ajan tuomioistuimen toimintaa kuitenkin rahoitettaisiin pääosin sopimusvaltioiden rahoitusosuuksilla. Tästä aiheutuu valtiolle menoja. Myös Suomeen perustettavaksi tarkoitetusta paikallisjaostosta aiheutuisi kustannuksia valtiolle.

Yhdistetystä patenttituomioistuimesta aiheutuvat kustannukset lisäisivät valtion menoja oikeusministeriön hallinnonalalla. Oikeusministeriö pitää siksi erityisen tärkeänä, että nämä menot otetaan täysimääräisesti huomioon lisäyksenä asianmukaisen momentin määrärahassa. Lopputulos ei saa olla se, että yhdistetyn patenttituomioistuimen toimintaa rahoitetaan käräjäoikeuksille tai yleiselle oikeusavulle kohdennetuista vähäisistä varoista.

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että oikeudenkäyntimaksut mitoitetaan siten, että tuomioistuimen omakustannustavoite toteutuu. Samalla olisi kuitenkin varmistettava, etteivät oikeudenkäyntimaksut muodostu sellaisiksi, että ne itsessään estävät pääsyn tuomioistuimeen.